

Palác Lucerna

Poznání a dokumentace historických objektů je dnes již na vysoké úrovni. Rozvinula se uvědomělá památková péče. Existují podrobná zaměření raných středověkých staveb, archeologické průzkumy slovanských hradišť, důkladné popisy antických památek. Dohadujeme se o přesném znění křestních jmen stavitelů gotických katedrál a o souvislostech mezi jednotlivými stavebními hutěmi a lokalitami.

Na druhé straně je pro nás někdy obtížné identifikovat autora, či přesné datum realizace stavby z 19., nebo dokonce počátku 20. století. Snažíme se proto zachytit a zpracovat fakta o výrazných objektech tohoto období dříve, než se zcela ztratí původní plány, dříve než zmizí díky nevhodným opravám a přestavbám původní konstrukce, charakteristicky utvářené prostory, fasády a interiéry s dekorativními prvky a detaily. Postupně dospíváme k hodnocení architektury 19. a 20. století. Nemáme však dosud pasporty jejích charakteristických staveb. Informace o nich jsou kusé, povrchní a někdy i mylné. Je třeba uvést na pravou míru i senzační informace a vydvihnout střízlivé, ale přesto jedinečné skutečnosti.

Jedním z takových stavebních dokumentů, který si zaslouží naší pozornosti, je rozsáhlý komplex budov v samém centru Prahy — Lucerna. Budova, jejíž hodnota je dána nejen její jedinečnou a ve své době mimořádně pokrokovou architekturou, která znamená doslova revoluci ve stavitelské praxi, ale neméně i tím, že byla dějištěm významných historických událostí. Velký sál Lucerny byl již ve třicátých letech místem konání řady schůzí a shromáždění, organizovaných KSČ. Mnohokrát tu vystoupil Klement Gottwald, Zdeněk Nejedlý, Antonín Zápotocký aj. Dne 4. prosince 1936 se tu konala první schůze Svazu mladých a v dubnu 1937 pak akce, která významně přispěla k vytvoření jednoty mládeže — Jaro mladých. Na podzim 1937 zde poprvé vystoupil soubor Rudé armády Alexandrovci. Jeho vystoupení vzbudilo velkou pozornost a zájem ve veřejnosti a stalo se manifestací sympatií k Sovětskému svazu. I v poválečných letech se v Lucerně konala celá řada schůzí a významných jednání strany. Ve dnech 28. až 31. března 1946 se Velký sál Lucerny stal místem zasedání vrcholného stranického orgánu — VIII. sjezdu KSČ, prvního poválečného sjezdu strany. Tento sál byl pak dějištěm i revolučních událostí v únoru 1948 a významné akce se tu konaly i v letech dalších. Dějištěm velkých schůzí a shromáždění strany pak je Velký sál v Lucerně dodnes.

O výstavbě paláce Lucerna bylo rozhodnuto v roce 1905. Měl nahradit Bělského palác ve Vodičkově ulici. Zakladatel — ing. Václav Havel (1861—1921) uvažoval o perspektivní možnosti jeho rozšíření i o palác Aehrenthalský do Štěpánské ulice. Tohoto rozsahu však objekt ani ve svém konečném stadiu nikdy nedosáhl, ačkoliv je to někdy v literatuře uváděno.¹ Nepředbíhejme však událostem a vraťme se k počátkům výstavby. Přípravné práce prvé etapy byly zahájeny v roce 1906 a již za rok nato — 16. 9. 1907 — vydal Magistrát královského hlavního města Prahy stavební povolení² na vybudování čtyřpatrového domu na ploše získané zbouráním objektů čp. 703/II a 704/II³ na základě předložených a komisí posouzených plánů.⁴ Ing. Václav Havel byl od počátku svého podnikání jak projektantem, tak stavebníkem svých domů.⁵ Stavební kancelář měl ve svém domě čp. 2000/II na Palackého nábřeží v Praze. Protože v roce 1885 musel z existenčních důvodů přerušit svá studia na technice, nemohl se stát civilním inženýrem a vůči úřadům zaručovat správnost technických výpočtů. Musel tedy přijmout do své stavební kanceláře oprávněného stavitele. Titul inženýr mu byl udělen až v roce 1917. Tímto stavitelem byl více než dvacet pět let Josef Čámský, který byl i odpovědným stavbyvedoucím nově navrhované obchodní budovy. Josef Čámský se podílel nejen na původních výkresech z června roku 1907, ale také na všech stavebních úpravách. Posledním svědectvím je jeho podpis z července 1912.⁶

Na rozlehlé parcele, rovnoběžné s ulicí Vodičkovou, byl tehdy situován sedmipodlažní třítraktový dům (tři suterény, přízemí, mezanin, čtyři typová patra, ateliéry, krov), který byl propojen schodišťovým krčkem s příčnou dvoutraktovou dvorní budovou se sálem ve druhém a třetím podlaží. V tomto sále byl bezprostředně po dokončení stavby zřízen biograf. Dvůr mezi oběma objekty zakryla ve výšce druhého podlaží prosklená konstrukce.

Hlavní průčelí do Vodičkovy ulice bylo s výjimkou parteru navrženo symetrické osmiosé, členěné po stranách průběžnými arkýři a balkóny s bohatě dekorovaným zábradlím. Jednoduchá atika uprostřed s tympanonem, která vznikla jako výsledek vývoje kompozičních studií dotvořila fasádu. Přízemí a mezanin byly děleny velkými plochami výkladců, přerušenými ve druhé ose zprava vchodem do pasáže. Původní výkladce se bohužel nedochovaly. Dekorativní sochařskou a štukatérskou výzdobu fasád a některých interiérů prováděl sochař Václav Prokop.

Novostavba domu čp. 704/II ve Vodičkově ulici byla pro svou fasádu zvláštním způsobem rozčleněnou, v níž okenní plochy převládaly nad „kamennými“ žebry, nazvána Lucernou.⁷ Hrubá stavba této budovy byla dokončena 1908⁸ a již v roce 1909 bylo povoleno užívat postupně: obchodů v přízemí, obchodních místností v suterénu, restaurace, výstavního sálu a dívčího penzionátu Vesna, „neboť zdivo těchto místností bylo již dostatečně vyschlé“, jak uvádějí archivní záznamy.⁹ Celkové otevření Lucerny na sebe nedalo dlouho čekat. 30. srpna 1910 „předložil pan Václav Havel, inženýr v Praze, tři polohopisné plány nově vystavěného domu na místě bývalých domů čp. 703 a 704/II ve Vodičkově ulici v Praze II. a žádal, aby

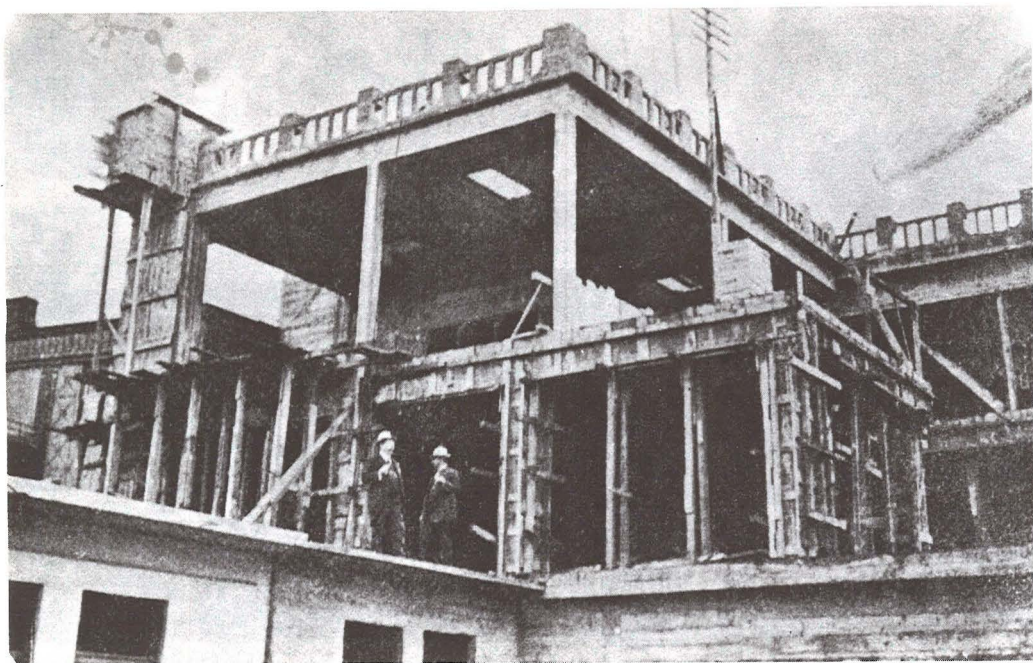

Aehrenthalský palác, na jehož zahradě byla postavena druhá část paláce Lucerna, svědčí o výškové hladině zástavby těsně před začátkem výstavby

domu tomuto bylo uděleno číslo popisné. Z předložených plánů vysvítá, že staveňišť sestává ze stavebních parcel 1049, 1050 a 1147 v katastru Praha-Nové Město a že měří dle skutečnosti 1487,72 m². Dům tento hraničí ku straně severovýchodní s číslem 795/II, jihozápadní s čp. 702/II a severozápadní s Vodičkovou ulicí. Jeli-kož staré domy čp. 703 a 704 byly zbořeny a jejich čísla popisná, pokud starých bu-dov se týče, byla magistrátním výměrem ze dne 11. listopadu 1908 čj. 11390-III zru-šena, určuje se shora popsane novostavbě zvané Lucerna číslo popisné 704/II.“¹⁰

Nakonec byla 1. 8. 1911 provedena kolaudace veškerých místností objektu. ¹¹ Tím skončila první etapa výstavby paláce, která je někdy považována za dobu vý- stavby Lucerny jako celku. Tehdy se však zdaleka ještě nejednalo o rozsáhlý prů- chozí komplex budov, jak jej známe dnes. Ten byl výsledkem další čilé stavební čin- nosti.

Na své schůzi dne 19. 11. 1912 povolila Rada královského hlavního města Prahy přeměnu pozemkové parcely č. kat. 556 tj. zahrady domu Aehrenthalského (čp. 795/II), ve stavební plochu. Sloučením domů čp. 628 a 704/II a uvedené zahrady vzniklo nové pole působnosti pro další podnikání majitelů Lucerny. 29. 5. 1913 byl zbořen dům čp. 628/II¹² ve Štěpánské ulici k velké nevoli sousedů: „Bylo zjištěno, že při bourání domu není rum náležitě kropen, takže obecnstvo je obtěžováno pra- chem.“¹³ Demolice byla nakonec přece jen dokončena a nic již nebránilo započetí

Stavba paláce Lucerna

výstavby druhé etapy paláce. Můžeme jej opět spojit s vydáním stavebního povolení dne 14. června 1913.¹⁴ I nyní se jednalo o stavbu čtyřpatrového domu ve Štěpánské ulici, který měl být hmotově propojen s objektem stávajícím. Zároveň byly předloženy a schváleny plány na stavební změny projektované v původní budově.

Po krátkém intermezzu, kdy se na stavebních úpravách podílel stavitel Bedřich Koráb,¹⁵ přebíral funkci spolupracovníka ing. Havla stavitel Dobroslav Hnídek.¹⁶ Ten vedl stavbu až do roku 1921, kdy se musel pro vážnou nemoc vzdát dokončovací prací. Pod jeho dozorem byla dosavadní dvorní budova rozšířena o třetí trakt a kupolovitou dvoranu, což umožnilo zvětšit hlediště kina o pravý balkón, rozšířit foyer a postavit nové mramorové schodiště, jakož i široké nouzové schodiště na protější straně. Kupole měla zajímavou železobetonovou konstrukci a byla zasklena silným šňůrkovým sklem.

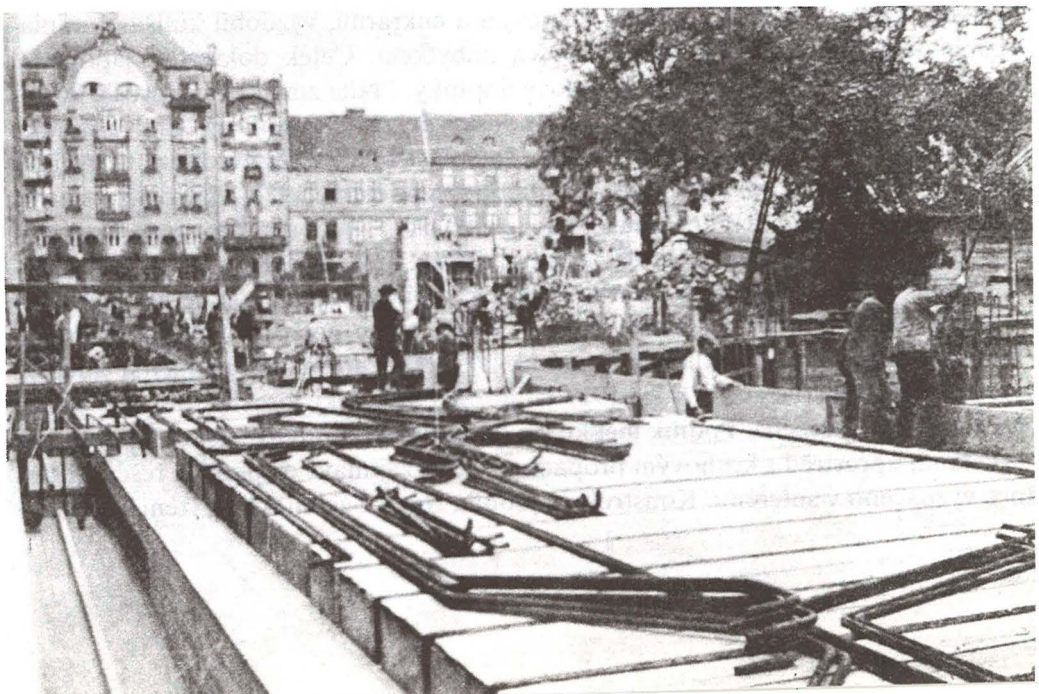
Přes vypuknutí války a velké technické potíže a obtíže finanční pokračovala stavba na zbývajících částech pozemku jen s malými přestávkami. Byla provedena konstrukce základů pro Velký sál. Nad suterénem a třemi podlažími, která zaujal tento sál včetně zázemí, byla pak budována vlastní nadzemní část. Na okraji parcely směrem do Štěpánské ulice vyrostla šířková sedmipodlažní budova s odstoupeným podkrovím. Vytvořil ji základní dvoutrakt dokoňovaný směrem do dvora amorfní částí, přecházející po pravé straně v dvoutraktovou budovu. Po levé straně proběhlo

užší jednotraktové křídlo, které bylo s předchozím propojeno již zmíněnou příčnou dvorní přístavbou organicky napojenou na dvorní budovu kinosálu. Plochu takto vzniklého dvora zakryla skleněná sedlová střecha, která byla v roce 1946 nahrazena novou železobetonovou luxferovou konstrukcí. Všechny hmoty komplexu byly fyzicky propojeny pasáží.

Sedmiosé průčelí do Štěpánské ulice odrazilo dobu svého vzniku. Zpoždění proti první etapě způsobilo zjednodušení a zvýraznění konstrukce na úkor dekoru. Pro zachování jednoty celku byla však fasáda obdobně plasticky prolamovaná arkýři a balkóny. Velkoplošná okna a výkladce v mezaninu a přízemí a profilace jejich rámců se zčásti zachovala dodnes. Vstup do pasáže byl tentokrát řešen v ose průčelí. Zakryla ho dekorativní klenutá markýza zdobená symbolem lucerny. Ještě za války v roce 1916 bylo uvedeno do provozu levé křídlo, s ročním zpožděním křídlo pravé a obě etapy výstavby se spojily v jeden celek. Pro veřejnost tím vznikla nová spojnice Vodičkovy a Štěpánské ulice. Zpřístupnění přednáškového a tanečního sálu a povolení užívání bytů a ateliérů předcházelo bezprostředně úřednímu otevření paláce

3. dubna 1919 předložil ing. Havel plány nově vystavěného domu ve Štěpánské ulici. Z plánů vyplynuly konečné hranice staveniště na parcelách 960 a 1049 v katastru Praha-Nové Město na ploše 3150,87 m². Plochu domu určily sousední objekty: na severní straně čp. 626, 793 a 1435/II, na východě čára ulice Štěpánské, z jihu čp. 629 a 702, západní strana se spojila se stávajícím objektem čp. 704. Takto popsané

Stavba paláce Lucerna

novostavbě bylo úředně přiděleno číslo popisné 704,¹⁷ čímž vlastně vznikl celý komplex paláce Lucerna.

Stavební práce však nekončily. Velký sál byl uveden do provozu až v roce 1920. O zvláštěnostech tohoto velkokapacitního prostoru společenského bude ještě řeč.

Uprostřed dokončovacích prací umírá 6. 9. 1921 ing. Václav Havel. Na projekčních pracích se pokračovalo i nadále. Od roku 1927 se na návrzích stavebních úprav podílel architekt Jaroslav Bezecný.¹⁸ Byla provedena rekonstrukce kabaretu v suterénu budovy a některých sálů.

Poslední velké stavební změny zaznamenala Lucerna v letech 1936 až 1939. Pod výkresy se tentokrát podepsal vedle Havla ml. stavitel Josef Douša.¹⁹ Jednalo se o rozsáhlé adaptace Velkého sálu a jeho zázemí podle nových bezpečnostních předpisů, změny příček oddělujících kanceláře téměř ve všech podlažích a generální opravu pláště.

Praha dostala nový palác. Jeden z těch, které zvedly hladinu zástavby Nového Města o další stupeň. Byl součástí poslední přestavby započaté v 19. století a trvající prakticky do dneška. Z Václavského náměstí se tím stal velkoměstský bulvár a jeho okolí se mu svou výškou přizpůsobilo.

„Praha se stává poněkud velkoměstem světového typu. Dostává se jí podniků, místností a zařízení, jež jí dosud chyběla. Praha má dneska něco, co dlouhou dobu bylo pociťováno jako tíživý nedostatek obchodního a společenského života.“²⁰ Lucerna ztělesnila dobový typologický druh budovy, který měl za úkol soustředit v sobě obchodní a společenský život. Příležitostí pro nákupy, kulturní vyžití i pobavení zde bylo opravdu mnoho. Dalo by se říci přímo atrakcí, které byly specifickým odrazem nových technických poznatků a dokladem způsobu tehdejšího života.

První část paláce situovaná směrem do Vodičkovy ulice obsahovala kavárenský sál Yokohama, kabaret a biograf. Yokohama nazval sál jeho nájemce cestovatel Joe Hloucha. Zařídil jej jako japonskou čajovnu a cukrárnu, vyzdobil kulisami miniaturních domečků a doplnil bambusovým nábytkem. Celek dokreslily japonérie, lampióny, exotičtí bůžkové a další stylové doplňky. Podle změn vkusu prošla svými vývojovými proměnami i Yokohama. Japonský dekor nahradila květinová úprava a bambusový nábytek vystřídal proutěný. Změnil se i název: Zimní zahrada. Ani toto přestrojení nemělo však dlouhé trvání a po třech letech (1924—27) byl sál znovu restaurován. S dekoracemi chaloupek slovenské návsi, malbami na stropě i stěnách a odpovídajícím nábytkem vytvořil architekt Rittersheim lidovou restauraci Hospodu pod lucernou. Spolu s ní skrývalo podzemí paláce Kabaret Lucerna, který byl jedním z prvních podniků svého druhu v Praze, nejen pojetím svých pořadů, ale i technickým vybavením. Ani kabaretu, tak jako předchozím, nevyhnuły se adaptace a dobová modernizace. V roce 1927 jej upravil architekt Jaroslav Bezecný podle předlohy arch. Vořecha. Podnik měl kruhové otáčivé pódium hvězdicovitě vyložené parketami, uprostřed s kruhovým propadlem. Jeho zajímavé dispoziční řešení je dodnes vyznačeno v suterénu. Konstrukci vyrobila firma Technické zařízení divadel.²¹

Pro dotvoření dobového obrazu života Lucerny je třeba se zmínit o některých významných osobnostech, které zde účinkovaly. Po první světové válce to byl Karel Hašler. Po Bezecného a Vořechových úpravách působila zde pak populární dvojice Voskovec a Werich. Když tito umělci odešli do samostatného divadla, pořádaly se v kabaretu tabarinová a dancinová představení a taneční revue.

Lucerna měla v době svého vzniku ještě jeden divadelní sál. Ten však byl bezprostředně po svém dokončení přeměněn na biograf. Prostor zaujímající dvě podlaží dvorní budovy měl původně jen střední a levý balkón. V hledišti bylo 824 sedadel. Pod sálem byl umístěn foyer s šatnou v místě dnešního bufetu. Vstupovalo se sem třiramenným schodištěm z vestibulu, jehož zrcadlovou stěnou končil průjezd první etapy stavby. Dnešní podobu dostal sál kina po úpravách v roce 1914.

Lucerna měla tedy řadu zvláštností: exotickou čajovnu Yokohama, originální kabaret s otáčivým jevištěm, kino, které zavedlo jako první v Praze pravidelnou, dnes již tradiční páteční změnu programů, a především Velký sál.

„Podnik, jemuž není v Praze podobného. Vnitřní zařízení jest skvěle bílé, chlubit se jen mramorem v prostých čarách a pravých úhlech a zlatými štukami z čistého dukátového zlata v ceně 250 000 Kč. Ve vestibulech zaujmou pozornost tři vzácné originální kresby Mikoláše Alše. Dokonalá akustika prohlašovaná odborníky za téměř jedinečnou v Praze, je jednou z mnoha předností, jimiž je sál předurčen pro koncerty a plesy, zvláště když zařízení možno měniti na koncertní sedadlové (3500 míst), stolní nebo plesové.“²²

Velký sál zaujal prostor 1300 m² (d = 54 m, š = 25,5 m v = 9,5 m). Jeho taneční parket měřící 42 × 16 m podepřelo 14 železobetonových sloupů. Podlaha vznikla složením 448 desek velikosti 1 × 2 m. Původně zde byl navržen tzv. ledový palác, jehož podlaha měla být po vyjmutí těchto desek zalita vodou a „strojním zimotvorným zařízením“ přeměněna v kluziště po vzoru berlínského Eispalastu. Projekt však nebyl realizován. Místo pod sálem zaujala rozsáhlá skladiště, dílny, šatny pro účinkující a další provozní místnosti.

K těmto nejdůležitějším prostorům zbývá připojit Mramorový a přednáškový sál, umístěné nad sebou v druhé části budovy ve Štěpánské ulici, a velkou kuchyni, která zásobovala všechna jmenovaná zařízení. Samostatný provoz měla jídelna pro rychlé občerstvení. Byla zřízena v pasáži na principu tehdy módní „kafeterie“ pod heslem „každý se obsluh sám“ jako jedna z prvních samoobsluh a vybavena nejmodernějšími americkými stroji. Její protějšek vytvořil podnik Radio Lucerna, který v době, kdy československý rozhlas byl ještě v plenkách, založil a rozvinul firmu dodávající na trh nejmodernější a nejdokonalejší domácí i zahraniční radiopřijímače.

Při zmínce o umístění prodejen v průchodu si málokdo uvědomí, že je Lucerna první pasážní budovou v Praze. Dala podnět k novému řešení komunikačních vztahů ve vnitřní Praze. Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, vzniklo po dokončení druhé etapy výstavby objektu propojení ulic Vodičkovy a Štěpánské. Vytvořila se

pasáž s živým obchodním ruchem. Na tuto původní pasáž Lucerna navázaly další pasáže, budované po roce 1925.²³ Tyto průchody — Hvězda a bývalý dům U Nováků — bývají chybně zahrnovány do komplexu Lucerna.

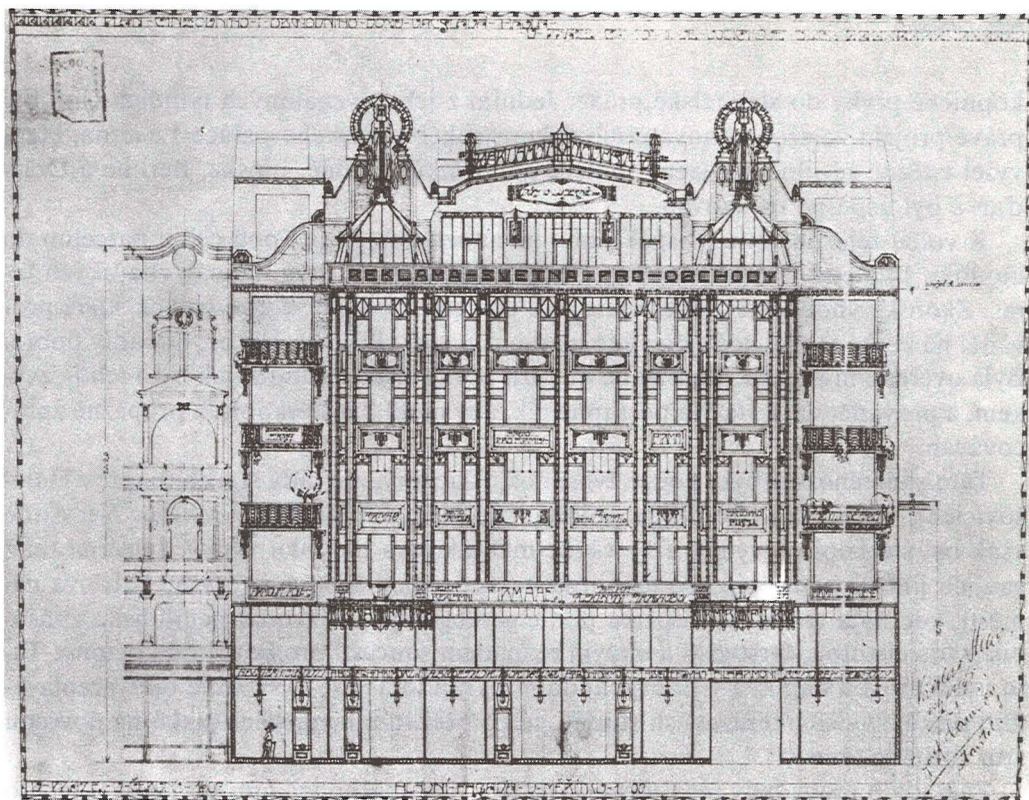
Zbývá se ještě zmínit o zvláštnostech konstrukčního řešení paláce. Stavba Lucerny byla provedena ze železobetonu jako jedna z prvních staveb svého druhu.

Ačkoliv k plnému rozvoji betonových a železobetonových konstrukcí došlo prakticky až ve 20. století, není beton moderním vynálezem. Znali jej již Římané. Používali jako tmele vápennou maltu s přísadou sopečného popele z Puzzuoli. S pádem říše římské zanikla znalost betonu a teprve roku 1796 se objevuje první zmínka o užití betonu při opravě majáku v Eddystone v Anglii (autor ing. Sweeton). Zdokonalením výroby cementu se podařilo ve druhé polovině minulého století vyrábět betony výhodných vlastností, pevnosti a trvanlivosti za cenu výhodnější, než je cena obyčejného zdiva a také rychleji. Proto beton nahradil brzy zdivo všude, kde se požaduje značná únosnost nebo kde záleží na rychlém provedení velkého množství zdiva, tj. hráze, jezy, zdymadla. Obrat nastal teprve kolem roku 1900. Způsobilo jej rozvinutí dalšího vynálezu: vyztužování betonu železem. Původcem tohoto nápadu byl údajně francouzský zahradník Monier, který 1867 připadl na myšlenku vytvářet betonové květináče vyztužené železnou sítí. Dalším průkopníkem byl Coignet. Teorii železového betonu založil Koenen. Vlastní rozvoj železobetonových staveb nastává po pařížské světové výstavě z roku 1901, na které Henebique předvedl několik smělých železobetonových staveb. Navrhl způsob vyztužování, jakého se v podstatě používá dodnes. Stropy s žebrovými trámy se označují všeobecně jeho jménem. Významný pokrok znamenají práce Considérovy, zejména vynález ovinutého betonu. Je zajímavé pro srovnání připomenout, jaký názor o betonu panoval u nás jenom deset let před tím. Ve zprávě o soutěži na most Legii (dnes 1. máje) v Praze posuzuje se návrh mostu z betonu takto: „Jest to nejslabší práce ze všech návrhů na kamenný most, takže o ní ani vážně mluvit nelze. Jakkoliv v programu výslovně jest předepsáno pro pilíře a klenby kvádrové zdivo žulové, navrhuje autor obojí z betonu, a to ještě způsobem příliš odvážným. Klenby na rozpětí 30 m navrhuje v závěru toliko 74 cm a pilíře v patce kleneb toliko 2 m tlusté — rozměry to, které by ani při nejlepší žule nebyly přípustitelné.“²⁴

Na technických školách v českých zemích byla výuka železobetonu zavedena teprve v roce 1900 profesorem Kloknerem v Praze a Riegrem v Brně. Důležitým datem byl rok 1906, kdy ve Francii vydali první úřední předpis o zřizování staveb ze železového betonu, zpracovaný zvláštní komisí Commission du Ciment armé. Výsledky vyšly knižně v Paříži 1907.²⁵

To byl rok zahájení výstavby Lucerny.

Obytná část do Vodičkovy ulice byla ještě prováděna kombinovanou technikou. Zděné pilíře nesly stopy systému Pfeifer. Byla to tehdy novinka ve svém oboru: strop z cihlových dutých tvárnic, kladených do řad širokých asi 30 cm, mezi nimiž do mezer 10 až 20 cm širokých byly kladeny železné pruty, které byly zabetonovány

Fasáda do Vodičkovy ulice

směsí zpravidla 1 : 4. Vznikl tak žebrový strop s rovným podhledem, na němž byla uložena betonová armovaná deska, obsahující rozvodné potrubí a dřevěné lišty pro přibití podlahy. Konstrukce však nedovolovala větší rozpory a objevovaly se i pruhy vzniklé nestejným vlnutím cihel a betonu. Proto bylo při stavbě dvorní budovy použito kompaktní železobetonové konstrukce. Zde již spolupracoval ing. Václav Havel s novou specializovanou firmou dr. Karel Skorkovský.²⁶

Pražská firma Skorkovský, založená jako projekční kancelář, později samostatný prováděcí podnik, byla jednou z prvních svého druhu u nás. Na doporučení svého profesora inženýra Bažanta nastoupil sem roku 1911 jako vedoucí betonářského oddělení Stanislav Bechyně.²⁷ Z datací vyplývá, že se Bechyně podílel svými výpočty až na druhé etapě výstavby budovy.

„Můj vstup do inženýrské praxe v r. 1911 se kryje s počátky betonového stavitelství u nás. Vyztužování betonu je největším vynálezem ve stavebnictví, který úplně změnil jeho tradiční formy.“²⁸ Mladý inženýr Stanislav Bechyně (1887—1973) se brzy prosadil svými vynikajícími projekty, které v mnoha směrech přinášely nové prů-

kopnické prvky do stavitelské praxe. Jedním z jeho významných tvůrčích činů byl právě projekt železobetonové rámové konstrukce pražského paláce Lucerna, který vyšel vítězně ze silně obsazené soutěže odborníků z Vídně, Lipska, Berlína a Drážďan a byl úspěšně realizován.

K volbě železobetonu přispěl mimo jiné poznatek, že byl pod celou parcelou do hloubky 14 metrů nalezen kvalitní štěrkopísek, uložený sem nánosy vltavských teras. Zkoušky vhodnosti tohoto materiálu pro železobetonové konstrukce, které prováděl na české technice Bechyněho asistent ing. dr. Bedřich Hacar, dopadly dobře. Byla ověřena myšlenka: uspořít na dovozu štěrkopísku z Vltavy, jak bylo tehdy zvykem, a provádět další stavbu postupně tak, aby mohl být štěrkopísek průběžně zpracováván.

Tato skutečnost nebyla pouze zvláštností Lucerny, ale řady staveb (např. v Holešovicích), které mají obdobnou polohu vzhledem k pražskému reliéfu. Ne všude však byl štěrkopísek využit a ne všude měl takovou hloubku vrstvy. Lucerna totiž zaujala jihovýchodní cíp tzv. maninské terasy na její hranici s terasou Karlova náměstí, kde byla vrstva štěrkopísku podle geologických výzkumů nejhlubší a způsobilá svou čistotou, čerstvostí a malým rozpadem součástí pro použití do betonu. Tato vyšší úroveň náplavů v jihovýchodním okraji terasy se vysvětluje buď přeplavením písků z vyšších terasových stupňů, nebo převátím jemnějších písků na povrchu této rozlehlé terasy.²⁹

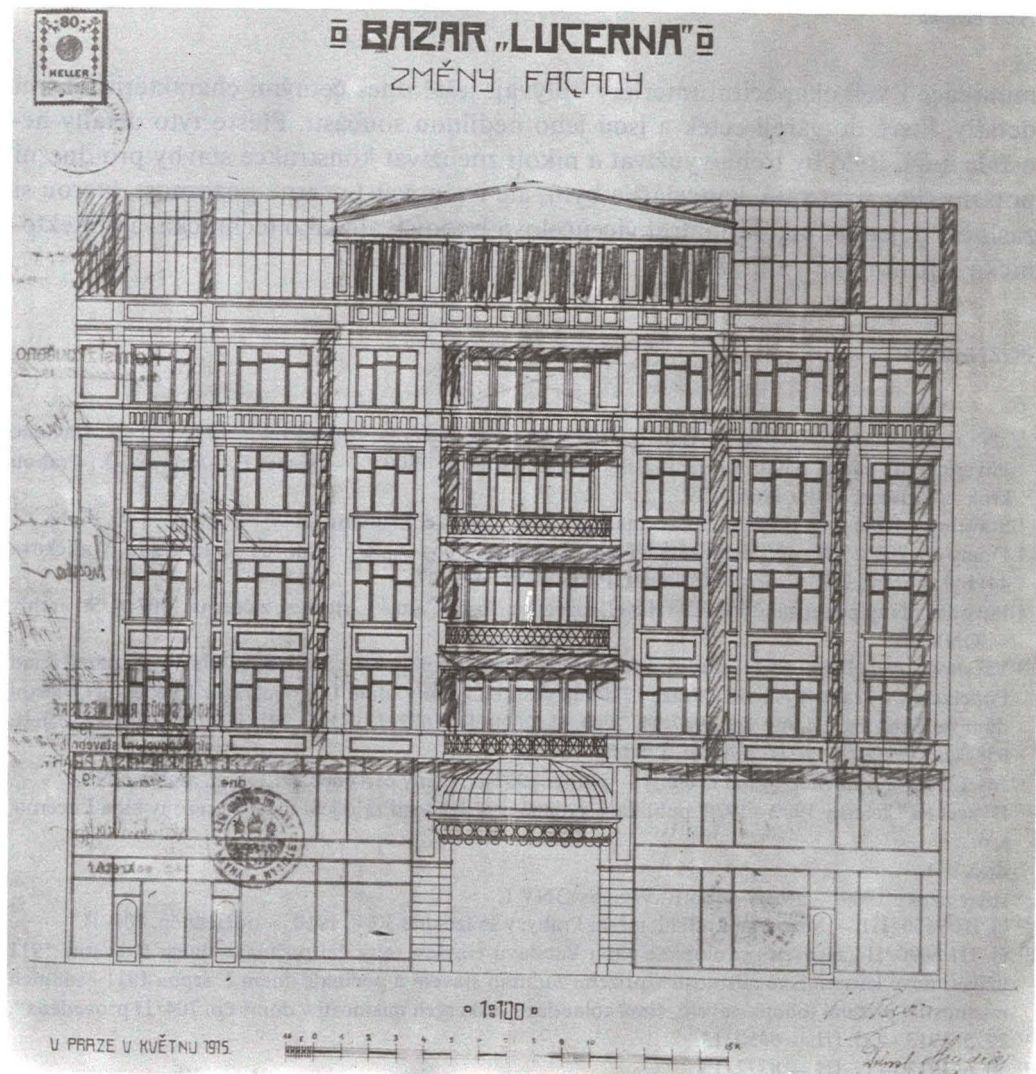
Základy budovy byly tedy uloženy na dno stavebního výkopu po vybrání těchto štěrkopísků a jejich mohutné armované patky se složily v hloubce 14 metrů v desku. Sloupy na patkách byly spojeny železobetonovými průvlaky, které vytvořily spolu se stropní deskou, vyplňující jednotlivá pole, podklad pro podlahu pasáže. Nosné trámy o značném rozpětí se výškou lišily od dnešních, neboť stavební úřady požadovaly dvanáctinásobnou bezpečnost. Zdola byl na nich zavěšen rabicový strop se sádrovými ozdobami a mřížemi, jimiž byl vháněn a odsáván vzduch z Velkého sálu.

Také nadzemní část byla konstrukčně jedinečná. Lucerna byla koncipována jako sedmipodlažní budova s rámovou konstrukcí staticky neurčitou, o neobvykle velkých rozponech. Jednalo se o skelet, který navazoval na předchozí vynálezy Henebiqua a Considéra a využil všech konstrukčních a materiálových novinek.

„Konstruktivní patrové profily z bazaru Lucerny v Praze, jako celá stavba odbočují z obvyklých a ustálených cest stavitelských. Prvý (tj. řez konstrukcí v části do Štěpánské ulice) se vyznačuje v rámci, jak jej vymezuje platný řád stavební, počtem pater jistě rekordním, druhý (řez v místech pasáže) je nápadný zavěšenými stropy mezipater. Vnitřní sloupy obou rámců jsou bohatě zatíženy, a proto kvůli úspoře na prostoru vyztuženy též obvodovou příčnou armaturou ve smyčkách Abramoff-Magidových (patentováno).“³⁰

Bechyně uzavřel tuto konstrukci zalomenými střešními rámy ateliérů, tvořícími vlastně krov a žebrovou kupolí ve střední části pasáže.

Přes všechny pokrokové metody a zvýhodnění (zmenšení plochy skládky šterko-

Fasáda do Štěpánské ulice

pisku využitím podloží) vyskytly se během stavby Lucerny běžné potíže se záborem chodníku pro skládku materiálu, s odklizením rumu po demoličních pracích atd. I když se to nedá s dnešními požadavky na „provádění a organizaci staveb“ srovnávat, existují archívni záznamy o nedodržení velikosti staveniště, stavebních změnách bez povolení, nedodržení termínu vzhledem k válečným událostem a podobně.

Přes všechny tyto problémy byla však Lucerna dostavěna a svým architektonickým výrazem zapadla do změněného měřítka Prahy přelomu 19. a 20. století. Svým funkčním využitím se přizpůsobila modernímu velkoměstu. Její fasády, veřejné ko-

munikace i velkokapacitní interiéry oplývají ještě dnes četnými charakteristickými detaily, které dotvářejí celek a jsou jeho nedílnou součástí. Přesto tyto detaily neustále mizí. Bylo by třeba využívat a nikoli zneužívat konstrukce stavby pro dnešní potřeby. Používat sálů, kancelářů a bytů, ale i věnovat Lucerně pozornost, kterou si zaslouží nejenom jako užitková víceúčelová budova, ale jako technická, architektonická a historická památka.

POZNÁMKY

- ¹ „Na druhé straně Štěpánské ulice je čp. 794—38, palác Lucerna, zbudovaný r. 1912 arch. V. Havlem. Původně zde stával palác Aehrenthalský z doby okolo r. 1600.“ — Poche, E.—Janáček, J.: Praha krok za krokem, Praha 1963, s. 29.
- ² Stavební povolení čj. III-9288/07 ze dne 16. 9. 1907 — stavební archiv ONV I Vodičkova 10, Praha I.
- ³ Domy čp. 703 a 704 ve Vodičkově ulici byly zbourány 1906—7. „Dům čp. 704 (Zlatý žalud, Vodičkova 44) byl zbořen 1929.“ — Zmizelá Praha, Praha 1945—8, s. 67.
- ⁴ Původní plány podepsané Václav Havel, inženýr a Josef Čámský, stavitel, z června 1907 — St. archiv — ONV I.
- ⁵ Václav Havel (1861—1921) studoval techniku v Praze. První práce kanalizace a dlažby v Lomnici nad Popelkou a v Praze. Vystavěl v Praze 17 domů včetně Lucerny: dům U Krejčárků v Příčné ulici, vlastní dům ve Skořepce, domy čp. 1947/II, 2000/II, 2020/II, 1072/I, 911/I, 741/I, 908/I, 920/I, 1056/I, 658/II, 1764/II, 1929/II, 1969/II, 1980/II, 704/II.
- ⁶ Josef Čámský, stavitel, Praha 2000/II — plány: 1907-II, plány červenec 1912 — st. archiv ONV I.
- ⁷ Dvacet let Lucerny 1909—1929, publikace vydaná u příležitosti zahájení dvacáté sezóny kina Lucerna, s. 6.
- ⁸ dtto. s. 4.
- ⁹ spisy z roku 1909 — archiv odboru výstavby ONV I.
- ¹⁰ čj. III 9650/III — Magistrát král. hl. města Prahy, v Praze dne 30. 8. 1910 — udělení čp. 704/II.
- ¹¹ čj. III 6090/II „zároveň povolujeme panu Václavu Havlovi, aby dal počínajíc dnem 6. května 1911 užívati nové kancelářské místnosti v přízemí zadního stavení a počínaje dnem 1. srpna 1911 ostatních místností v přízemí tohoto stavení, čímž kolaudace veškerých místností v domě čp. 704/II provedena“.
- ¹² 29. 5. 1913 — čj. III — 6450/13.
- ¹³ 30. 6. 1913 — čj. III — 8372/13.
- ¹⁴ 14. 6. 1913 — čj. III — 6448/13.
- ¹⁵ Bedřich Koráb, stavitel — plány na provedení adaptačních prací — červen 1912.
- ¹⁶ Dobroslav Hnídek, architekt a stavitel — Praha 2000/II plány: březen 1913, další úpravy: změny I. etapy 1914, 1916, II. etapa 1918, 19, 20.
- ¹⁷ 3. dubna 1919 — čj. III-2016/19, Magistrát hl. m. Prahy.
- ¹⁸ Architekt Jaroslav Bezecný, stavitel, Růžová 17, Praha II — plány adaptačních prací VII/1927, Šafaříkova 20 — Vinohrady VIII/31.
- ¹⁹ Ing. Josef Douša, stavitel, Americká ul., Praha XII — archiv paláce Lucerna.
- ²⁰ Dvacet let Lucerny. s. 6.
- ²¹ Karel Štědrý a Josef Svoboda, Praha XIV, Husova 6. Technické zařízení divadel Praha, v listopadu 1927.
- ²² Dvacet let Lucerny, s. 17.
- ²³ 4. 2. 1952, zn. 711-14/1-1952-2-XI spojení pasáže domem čp. 704 a čp. 701 v Praze II.
- ²⁴ Zprávy spolku inženýrů a architektů v království Českém, roč. 1891.

- ²⁵ Stavitelství betonové — Ing. Dr. techn. Stanislav Bechyně — Díl I. Vlastnosti složek a zásady vyztužování — Praha 1934, Česká matice technická.
- ²⁶ Skorkovský Karel Ing. Dr. techn., nar. 17. 4. 1881 v Humpolci, český stavitel. viz Ottův slovník naučný nové doby, díl V., část 2, dodatky, Praha 1939, s. 1293.
- ²⁷ Bechyně Stanislav, narozen 1887 v Příbyslavi, zemřel 1973 v Praze. — viz Kvaš, K.: Akademik Stanislav Bechyně, Příbyslav 1978.
- ²⁸ Akademik Stanislav Bechyně, s. 3.
- ²⁹ Záruba, Q.: Geologický podklad a základové poměry vnitřní Prahy, Praha 1948, s. 28.
- ³⁰ Bechyně. S.: Výpočty rámových konstrukcí, Praha 1917, s. 291. — Další zmínky o Lucerně viz s. 32, 44, 152, 292, 293.

Děkuji dr. E. Šádové za doplnění údajů týkajících se významných politických událostí.

PRAMENY

Archív odboru výstavby ONV I, Vodičkova 18, Praha 1.
Archív paláce Lucerny.

LITERATURA

Šlapeta, V.: Průvodce po moderní architektuře, Praha 1978.
Poche, E.—Janáček, J.: Prahou krok za krokem, Praha 1963.
Merhaut, C.—Novotný, A.—Poche, E.—Štech, V. V.—Vojtíšek, V.—Volavková, H.—Wirth, Z.: Zmizelá Praha, Praha 1945—1948.
Kvaš, K.: Akademik Stanislav Bechyně, Příbyslav 1978.
Bechyně, S.: Stavitelství betonové, díl I. a II., Praha 1934.
Dvacet let Lucerny, Praha 1929.
Záruba, Q.: Geologický podklad a základové poměry vnitřní Prahy, Praha 1948.
Seznam nemovitých kulturních památek. PSSPPOP, Praha 1976.
Ottův slovník naučný nové doby V/1 a I/1. Dodatky k Ottovu slovníku naučnému, Praha 1930.
SÚRPMO Praha — Horní Nové Město, díl 1. Stavebně historický průzkum Praha 1975—76.
Ilustrovaný encyklopedický slovník A-I, Praha 1980.